

OGRANICZENIE MOŻLIWOŚCI ZASKARŻANIA UCHWAŁ PRZEZ AKCJONARIUSZY MNIEJSZOŚCIOWYCH

Rodzaj postępowania: skarga konstytucyjna Inicjator: osoba fizyczna	Skład orzekający: 5 sędziów	Zdania odrębne: 0
--	---------------------------------------	-----------------------------

Przedmiot kontroli	Wzorce kontroli
Ograniczenie kręgu akcjonariuszy uprawnionych do zaskarżenia uchwały walnego zgromadzenia spółki publicznej zgodnej z prawem i statutem, lecz godzącej wbrew dobremu obyczajom kupieckim w interesy spółki lub mającej na celu pokrzywdzenie akcjonariusza – do akcjonariuszy dysponujących co najmniej 1% głosów [Utrzymane w mocy (obowiązujące do końca 2000 r.) przepisy kodeksu handlowego z 1934 r.: art. 414 § 2 (dodany w 1997 r.)]	Zasada demokratycznego państwa prawnego Zasady sprawiedliwości społecznej Zasada proporcjonalności Zasada równości Prawo do sądu [Konstytucja: art. 2, art. 31 ust. 3, art. 32, art. 45 ust. 1, art. 77 ust. 2]

Do cech spółek akcyjnych należy przewaga posiadaczy większości akcji nad pozostałymi akcjonariuszami w zakresie decydowania o sprawach spółki. Znajduje ona wyraz w podejmowaniu uchwał przez walne zgromadzenie większością głosów. Ustawodawstwo chroni jednak „drobniejszych” akcjonariuszy przed samowolą większości, przyznając tym pierwszym, między innymi, prawo kwestionowania na drodze sądowej uchwał podjętych przez większość (jedno z tzw. praw mniejszości).

Jednym z instrumentów takiej ochrony był art. 414 § 1 kodeksu handlowego z 1934 r. (zastąpionego przez kodeks spółek handlowych z 15 września 2000 r.). Przepis ten dopuszczał zaskarżenie uchwały walnego zgromadzenia przez akcjonariusza w przypadku, gdy uchwała – nawet zgodna z prawem i statutem spółki – wbrew dobremu obyczajom kupieckim godziła w interesy spółki albo miała na celu pokrzywdzenie akcjonariusza.

21 sierpnia 1997 r. Sejm uchwalił ustawę – Prawo o publicznym obrocie papierami wartościowymi, nowelizując jednocześnie art. 414 kodeksu handlowego: ustawodawca dodał w nim § 2, który ograniczył przewidziane w § 1 uprawnienie w stosunku do akcjonariuszy spółek publicznych, tj. spółek akcyjnych, których akcje co z najmniej jednej emisji są dopuszczone do publicznego obrotu (por. art. 4 pkt 9 prawa o publicznym obrocie papierami wartościowymi. Akcjonariusze takich spółek, którzy nie posiadają akcji w liczbie uprawniającej do wykonywania co najmniej 1% głosów na walnym zgromadzeniu, zostali pozbawieni prawa zaskarżenia do sądu wspomnianych wyżej uchwał.

Skarżący w niniejszej sprawie był mniejszościowym akcjonariuszem jednej ze spółek publicznych. Jego powództwo o uchylenie pewnej uchwały walnego zgromadzenia spółki zostało oddalone przez sąd na podstawie art. 414 § 2 k.h. Wyrok ten został utrzymany w mocy przez sąd drugiej instancji.

W skardze konstytucyjnej zarzucono, że art. 414 § 2 k.h. jest sprzeczny z konstytucyjnymi zasadami państwa prawnego i sprawiedliwości społecznej (art. 2), proporcjonalności (art. 31 ust. 3) i równości (art. 32) oraz z konstytucyjnymi gwarancjami prawa do sądu (art. 45 ust. 1 i art. 77 ust. 2) i ochrony własności (art. 21 i art. 64 ust. 2).

ROZSTRZYGNIĘCIE TRYBUNAŁU

Zaskarżony przepis jest niezgodny z art. 2, art. 32, art. 45 ust. 1 i art. 77 ust. 2 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji.

Trybunał umorzył postępowanie w zakresie badania zgodności zaskarżonego przepisu z:

1) art. 21 ust. 2 Konstytucji – na podstawie art. 39 ust. 1 pkt 2 i ust. 2 ustawy o TK, z powodu cofnięcia skargi,

2) art. 21 ust. 1 i art. 64 ust. 2 Konstytucji – na podstawie art. 39 ust. 1 pkt 1 i ust. 2 ustawy o TK, z powodu zbędności orzekania.

GŁÓWNE TEZY UZASADNIENIA

1. Zgodnie z unormowaniem międzyczasowym kodeksu spółek handlowych z 2000 r. (art. 619) o uprawnieniu do zaskarżenia uchwały podjętej pod rządami przepisów dawnego kodeksu handlowego z 1934 r. nadal decydują przepisy tegoż kodeksu, w tym art. 414 § 2. Skarżący zarzuca, że ten właśnie przepis stanowił podstawę naruszenia jego praw, co uzasadnia poddanie go kontroli konstytucyjności mimo uchylenia przepisów kodeksu handlowego (art. 39 ust. 3 ustawy o TK).
2. Wzorcami kontroli norm sprawowanej w trybie skargi konstytucyjnej mogą być tylko przepisy Konstytucji statuujące wolności lub prawa (wniosek z art. 79 ust. 1 Konstytucji). Przepisy art. 2 (zasady demokratycznego państwa prawnego i sprawiedliwości społecznej), art. 31 ust. 3 (zasada proporcjonalności) i art. 32 Konstytucji (zasada równości) nie są źródłem wolności ani praw, a wobec tego mogą stanowić podstawę skargi konstytucyjnej tylko w powiązaniu z przepisami konstytucyjnymi, z których wynikają wolności lub prawa.
3. Jednym z elementów prawa do sądu (art. 45 ust. 1 Konstytucji) jest możliwość inicjowania postępowania sądowego. Potwierdzeniem tego jest art. 77 ust. 2 Konstytucji, wyrażający zakaz zamykania drogi sądowej dochodzenia naruszonych wolności lub praw.
4. Pierwotnie art. 414 § 1 kodeksu handlowego statuował prawo zaskarżenia uchwał walnego zgromadzenia powziętych wbrew dobrym obyczajom kupieckim, godzącym w interesy spółki lub mającym na celu pokrzywdzenie akcjonariuszy. Dodanie kwestionowanego paragrafu drugiego służyło wyłącznie odebraniu tego prawa określonej grupie akcjonariuszy. Było to sprzeczne z art. 45 ust. 1 i art. 77 ust. 2 Konstytucji.
5. Zasada proporcjonalności (art. 31 ust. 3 Konstytucji) jest pomocna w ocenie zgodności z Konstytucją ograniczenia jednego prawa ze względu na konieczność ochrony innego. Po-

zwala ona ustalić, czy ustawodawca zachował równowagę między dwoma, konstytucyjnie chronionymi wartościami.

6. Funkcją prawa zaskarżenia uchwał organów spółki była eliminacja z obrotu uchwał podjętych m.in. w celu pokrzywdzenia akcjonariuszy. Sprawność działania spółek publicznych nie stanowi jednak wartości uzasadniającej pozbawienie akcjonariuszy mniejszościowych prawa do sądu. Nie przemawia za tym również żadne z dóbr wskazanych w art. 31 ust. 3 Konstytucji ani inna wartość konstytucyjna. Wprowadzenie omawianego wyłączenia wykracza zatem poza ramy wyznaczone przez art. 31 ust. 3 Konstytucji.
7. Konstytucyjna zasada równości wobec prawa (art. 32 ust. 1) polega na tym, że wszystkie podmioty prawa charakteryzujące się daną cechą istotną w równym stopniu, powinny być traktowane równo, tzn. bez różnicowań dyskryminujących ani faworyzujących. Nie oznacza to jednak bezwzględnego zakazu różnicowania – niekiedy nieuniknionego – sytuacji prawnej podmiotów podobnych. Musi ono jednak być konstytucyjnie uzasadnione. Niezbędne jest wskazanie doniosłego kryterium, które przemawia za odmiennym potraktowaniem określonego kręgu podmiotów.
8. Argumentem ustawodawcy na rzecz badanego różnicowania akcjonariuszy była odmiennność ich pozycji ze względu na wartość posiadanych akcji. Kryterium to nie może być jednak konstytucyjnym usprawiedliwieniem ustawowego różnicowania prawa do sądu, tym bardziej że odebranie akcjonariuszom mniejszościowym prawa zaskarżenia uchwał podjętych wbrew dobrym obyczajom pozbawiało ich jedyne skutecznego narzędzia przeciwstawienia się godzącej w ich interesy woli większości. Nie ma również innych prawnie relewantnych kryteriów, które na gruncie zasady równości mogłyby uzasadniać takie różnicowanie.
9. Jedną z zasad demokratycznego porządku prawnego jest możliwość kontroli sądowej czynności prawnych pod kątem ich zgodności z dobrymi obyczajami czy zasadami współżycia społecznego. Niedopuszczalna jest akceptacja przez ustawodawcę funkcjonowania w obrocie aktów zmierzających do szykanowania akcjonariuszy mniejszościowych lub intencjonalnie godzących w interes spółki. Z tych powodów treść art. 414 § 2 k.h. oznacza również naruszenie zasady demokratycznego państwa prawnego (art. 2 Konstytucji).
10. Słabsza pozycja akcjonariuszy mniejszościowych jest wyrazem naturalnego układu w spółce kapitałowej. Zaskarżony przepis nie narusza zatem zasad sprawiedliwości społecznej (art. 2 Konstytucji), nie chodzi tu bowiem o ochronę „biednych” przed „bogacymi”.
11. Wobec stwierdzenia sprzeczności badanego przepisu z gwarancjami prawa do sądu zbędna jest ocena jego zgodności z przepisami chroniącymi własność (art. 21 ust. 1 i art. 64 ust. 2 Konstytucji), co uzasadnia umorzenie postępowania w tym zakresie (art. 39 ust. 1 pkt 1 ustawy o TK).

Przepisy Konstytucji i ustawy o TK

Konstytucja

Art. 2. Rzeczpospolita Polska jest demokratycznym państwem prawnym, urzeczywistniającym zasady sprawiedliwości społecznej.

Art. 21. 1. Rzeczpospolita Polska chroni własność i prawo dziedziczenia.

2. Wywłaszczenie jest dopuszczalne jedynie wówczas, gdy jest dokonywane na cele publiczne i za słusznym odszkodowaniem.

Art. 31. 1. Wolność człowieka podlega ochronie prawnej.

2. Każdy jest obowiązany szanować wolności i prawa innych. Nikogo nie wolno zmuszać do czynienia tego, czego prawo mu nie nakazuje.

3. Ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób. Ograniczenia te nie mogą naruszać istoty wolności i praw.

Art. 32. 1. Wszyscy są wobec prawa równi. Wszyscy mają prawo do równego traktowania przez władze publiczne.

2. Nikt nie może być dyskryminowany w życiu politycznym, społecznym lub gospodarczym z jakiejkolwiek przyczyny.

Art. 45. 1. Każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd.

Art. 64. [...] 2. Własność, inne prawa majątkowe oraz prawo dziedziczenia podlegają równej dla wszystkich ochronie prawnej.

Art. 77. [...] 2. Ustawa nie może nikomu zamykać drogi sądowej dochodzenia naruszonych wolności lub praw.

Art. 79. 1. Każdy, czyje konstytucyjne wolności lub prawa zostały naruszone, ma prawo, na zasadach określonych w ustawie, wnieść skargę do Trybunału Konstytucyjnego w sprawie zgodności z Konstytucją ustawy lub innego aktu normatywnego, na podstawie którego sąd lub organ administracji publicznej orzekł ostatecznie o jego wolnościach lub prawach albo o jego obowiązkach określonych w Konstytucji.

Ustawa o TK

Art. 39. 1. Trybunał umarza na posiedzeniu niejawnym postępowanie:

- 1) jeżeli wydanie orzeczenia jest zbędne lub niedopuszczalne,
- 2) na skutek cofnięcia wniosku, pytania prawnego albo skargi konstytucyjnej,
- 3) jeżeli akt normatywny w zakwestionowanym zakresie utracił moc obowiązującą przed wydaniem orzeczenia przez Trybunał.

2. Jeżeli okoliczności, o których mowa w ust. 1, ujawnią się na rozprawie, Trybunał wydaje postanowienie o umorzeniu postępowania.

3. Przepisu ust. 1 pkt 3 nie stosuje się, jeżeli wydanie orzeczenia o akcie normatywnym, który utracił moc obowiązującą przed wydaniem orzeczenia, jest konieczne dla ochrony konstytucyjnych wolności i praw.